

Perspektívy vývoje lidstva

Šestá přednáška

Dornach. 17. dubna 1921

GA 204

Rudolf Steiner

Chápání materiálního světa Orientálci na základě duchovního světa. Evropan žije ve světě materiálním a odtud se musí snažit chápat svět duchovní. Přechod v řectví. Zestátněné římské křesťanství přerušilo úsilí ..Zlidštění křesťanství v Evropě. Báseň „Heliand“. Otupění vůči vyšší moudrosti. Hledání Grálu. Od 15. století je zde nebezpečí, že lidstvo zůstane vězet v materialismu. Volání po prokřesťanštělém státě u Solovjova. Mocnosti, které dnes brání v cestě k duchovní aktivizaci. Láska ke zlu.

V těchto dnech jsem se pokusil poukázat na vznik západní civilizace a také na to jaký mohutný a významný předěl můžeme zaznamenat ve vývoji lidstva ve 4. století a také jsem musel poukázat na to, jakým způsobem se vyvíjelo řectví jaksi ke svému úpadku a jak potom pod zcela jinými impulsy vznikla civilizace střední a západní Evropy a jak tyto impulsy ovlivnili chápání křesťanství. Pokusme se nejprve poukázat z jistého hlediska ještě jednou na ony příslušné skutečnosti. Křesťanství vzniká v západním Orientu na základě mystéria Golgoty. Orientální kultura byla již v naprostém úpadku. Dávná pramoudrost existovala již ve svých posledních náznacích v tom, co se vytvářelo v oblastech Přední Asie, v Řecku, jakožto gnose. Tato gnose byla ještě stále takovou moudrostí, která nejrůznějším způsobem zahrnovala v sobě to, co měl člověk před sebou jakožto světové a přírodní jevy. Měla ale přece jen již ve vztahu k bezprostřednímu názorně instinktivnímu pohlížení do duchovního světa, který

byl vlastně základem orientálního vývoje, měla vůči tomu charakter již. více méně - mohli bychom říci - intelektuální, rozumový. Duchovní život, který pronikal v dávném Orientu veškeré lidské nazírání. již. neexistoval. A vlastně na základě posledních zbytků dávné pramoudrosti se lidé snažili dát dohromady ono filozoficky-lidské nazírání, jež používali jako poklad moudrosti, aby pochopili mystérium na Golgotě. To. co spočívalo v mystériu na Golgotě, bylo často oděno do moudrosti, která se z Orientu zachránila v řečtví.

Podívejme se jednou na tuto moudrost ve zcela duchovně-vědeckém smyslu. Jestliže pozorujeme člověka, tak jak se kdysi oddával této moudrosti, potom spatříme, že v dávném Orientu bylo podstatné to. že člověk tím. jak v něm působilo jeho tělo astrální, lim, co mohl prožívat svým astrálním tělem ve své duši, pohlížel na svět, také když vytvářel svou duši pociťující, a duši rozumu a srdce. A bylo to právě astrální tělo, které působilo do těchto duševních článků člověka a které dávalo člověku schopnost odvracet pohled od pozemských jevů, a ještě jasně pohlížet na to, co sem z kosmu proniká jako něco co je duchovně-nadsmyslové. Člověk neměl ještě individuální nazírání-Já na svět. Jeho Já se projevovalo a promlouvalo k němu jen temně. Jeho Já nebyl pro tehdejší člověka vlastní otázkou. Člověk tehdy žil v astrálním světě a v tomto astrální světě žil v jistém souladu se světovými jevy, které jej obklopovaly. Pro něj byl vlastně záhadným onen svět na který pohlížel svými očima, který se kolem něj rozprostíral jako svět lidí. Oproti tomu byl pro něj daleko srozumitelnějším světem svět Bohu, ve kterém měly bytí duchovní bytosti. Člověk vzhlížel vzhůru k těmto duchovním bytostem, k jejich jednání, k jejich osudům. To bylo to podstatné v nazírání dávného Orientu, že pohled byl zaměřen na tyto duchovní světy. Na základě duchovní světů mohli lidé chápat smyslový svět.

Dnes stojíme - když jsme uvnitř naší civilizace - na opačném stanovisku. Nám je dán smyslově-fyzický svět a z něho chceme nějakým způsobem pochopit duchovní svět, chceme-li to vůbec, neodmítáme-li to, nezůstáváme-li vězet v pouhém materialismu. Hmotný svět pokládáme za něco co je dané. Dávný Orientálec pozoroval jako něco daného duchovní svět. My chceme získat z materiálního světa něco, abychom pochopili podivuhodnost jevů, účelnost stavby organismů atd.. a z tohoto fyzicky- smyslového světa chceme dokazovat nadsmyslový svět. Dávný Orientálec chtěl pochopit fyzicky-smyslový svět z nadsmyslového světa, který' mu byl daný. Na jeho základě chtěl přijímat světlo a také jej přijímal a bez něj byl pro něj fyzicky-smyslový svět jen temnotou a stísněností. A tak pociťoval také to. co přijímal jako svou

nejniternější bytost, ještě zcela prozářenou astrálním tělem, jako to, co přišlo z duchovních světů. Neříkal si: „Vyrostl jsem z pozemského života, říkal si: „Vyrostl jsem z božsky-duchovní bytostné podstaty, sestoupil jsem dolu z božsky-duchovních světů a to nejlepší, co v sobě nosím, je vzpomínka na tyto božsky-duchovní světy.“ Ještě Plato, filozof, hovoří o tom, jak má člověk poznatky, vzpomínky ze svého preexistenčního života, onoho života, který člověk vedl, dříve než sestoupil do fyzicky-smyslového světa. Člověk pozoroval své Já naprosto jako paprsek, který vycházel ze světla nadmyslového světa. Pro něj byl záhadný svět smyslů, nikoli nadmyslový svět.

V Řecku našlo potom toto nazírání své výhonky. Řek se cítil již ve svém těle, ale necítil ještě ve svém těle něco, co mohlo toto tělo zvláště vysvětlovat. Měl ještě tradice dávného Orientu. Pripadal si v jistém smyslu jako něco, co sestoupilo z duchovních světů, ale co v jistém smyslu o těchto duchovních světech již ztratilo vědomí. Je to skutečně poslední fáze orientálního života moudrosti, která vy stupovala v Řecku. A na základě tohoto pocíťování světa se mělo chápat Mystérium na Golgotě. A toto Mystérium na Golgotě postavilo člověka před velký problém, tento nesmírný životní problém: „Jak mohla nadmyslová bytost, kosmická bytost. Kristus, nalézt své místo v lidském těle?“ Proniknutí Ježíše Kristem, to byl velký problém, a vidíme jej zaznívat všude v gnostickém usilování. Ale člověk neměl přece ze sebe žádné takové chápání mezi nadmyslovostí své vlastní bytosti a jelikož neměl poznání souvislosti duchovně-duševna a tělesna-fyzická jako takové, stalo se právě to, co bylo pod vlivem řeckého nazírání. Mystérium na Golgotě, neřešitelným problémem, se kterým řeckví zápasilo, jemuž věnovalo své nej lepší síly moudrosti. Dějiny podávají příliš málo zpráv o lom, co zde vlastně probíhalo za duchovní boje.

Upozornil jsem na to, že gnostická literatura byla vyhlazena. Kdyby zde ještě byla, tato gnostická literatura, tak by v ní lidé viděli tento tragický zápas o pochopení soužití nadmyslového Krista se smyslovým Ježíšem, viděli by tento mimořádně hluboký problém v jeho vývoji. Ale tento zápas byl vymazán. Tomuto zápasu byl učiněn konec střízlivým abstraktním pojetím, které vycházelo z římanství. které dospělo jen. řekl bych, vybičováním emoci k tomu, aby vneslo do abstrakcí niternost. Gnose byla zasypana a na její místo byla dosazena dogmatika a usnesení koncilu. Hluboké náhledy Orientu, které neměli nic z právnictví. byly prostoupené formou, kterou křesťanství přijalo ve světě více západním, v tehdejších západním světě, ve světě římském.

Z tohoto křesťanství vzniklo křesťanství, které bylo jaksi zprávničtěné, to znamená, že do všeho vnikly právnícké pojmy, když se římské státní pojmy

rozšířily do křesťanství. Křesťanství tím přijalo formu římské říše a můžeme spatřit jak z toho vzchází to, co kdysi bylo hlavním městem světa. Řím, hlavní křesťanské město Řím. Vidíme jak tento křesťanský Řím přijímá z dávného Říma zvláštní názory, jak se musí lidem vládnout, jak se musí nad lidmi rozprostírat panování. Vidíme, jak se rozšiřuje jakýsi církevní imperialismus, když se do křesťanství vlévá do státní formy to, co je křesťanstvím. To, co bylo vlité do spirituálních forem poznání, nyní přešlo do státně-právní formy. Poprvé bylo jistým způsobem uskutečněno spojení mezi křesťanstvím a zevní státní moudrostí a v této formě se poté křesťanství dále rozšířilo. V křesťanství jsou tak hluboké síly, tak mohutné impulsy, že mohly být přirozeně činné a dále působit, přestože byly vlité do formy římské státnosti. A právě tím se mohla, když tato římská státní forma uchopila západní svět, udržet vedle toho také prostá vyprávění toho, co se skutečně v Palestině stalo.

Ale v tomto západním světě byli lidé zcela zvláštním způsobem připraveni na křesťanství, a byli připraveni tak, že se člověk chápal na základě své fyzické přirozenosti, cítil své Já na základě své fyzické přirozenosti. Ukázal se zde rozdíl, když křesťanství jaksí prošlo řeckým světem a tento řecký svět se rozplynul, ukázal se mocný rozdíl tohoto řeckého křesťanství a onoho křesťanství, které bylo potom vlastně státním křesťanstvím, křesťanstvím panujícím, křesťanstvím římským. A ukázalo se potom více ze severu ono křesťanství, které bylo vlité do severských lidí, kteří byli Řeky a Římany nazýváni Barbary', do oněch severských lidí, kteří na základě svého přirozeného založení, řekl bych, pojímali svou vlastní bytost, cítili své Já a chápali se na základě celého člověka ve fyzické smyslovosti, na základě lidsky fyzicky-smyslového vtělení Já a nyní chtěli také pochopit to, co se k nim šířilo jako prosté vyprávění o dějích v Palestině. A tak naráželo na sebe v tomto barbarském světě prosté vyprávění o dějích v Palestině a to, co bylo, řekl bych pocit Já, co byl krevní pocit Já, zejména ve středoevropském světě a v nordickém světě. Tyto věci na sebe narážely. A lidé chtěli pochopit, na základě tohoto pojmání Já člověka, chtěli pochopit tato prostá vyprávění o dějích v Palestině. Jejich hlubší obsah pochopit nechtěli. Nechtěli je proniknout moudrostí. Chtěli je právě vtáhnout do elementu fyzicky-smyslového.

Vidíme, jak se v „Heliandu“ jeví jako zcela zlidštěné a vtažené zcela do evropského světa, do tohoto světa Já, tato vyprávění o dějích v Palestině. Vidíme, jak je zde vše zlidšťováno. Jak zde neexistuje žádná schopnost, tak jak to učinilo Řecko, proniknout mystériem na Golgotě pokladem moudrosti. A tak se vyvinulo puzení líčit působení Krista bez vzhlížení k nadsmyslovosti, líčit

působení Krista Ježíše ve světě jako prosté lidské děje, tato vyprávění stále víc a více zlidšťovat. A do toho bylo vsazeno to, co se šířilo dogmaticky jakožto usnesení koncilů, jako dva světy navzájem si cizí, které se vsunuly do sebe, ono křesťanství, které jaksi poevropštilo vyprávění z Palestiny a ono křesťanství, které bylo zprávnichtělým, pořímštěným řečtím, které se stalo abstraktním. To je to, co nyní žilo dále po staletí, a do čeho se mohli postavit jen jednotlivci takovým způsobem, jak jsem to včera vyprávěl o mudrcích, kteří vytvořili představu o Grálu a kteří poukazovali na to, že byl impuls křesťanství oděn kdysi do orientální moudrosti a že nositelé tohoto orientálního pojetí, posvátná grálská miska, Svatý Grál, mohl být do Evropy přenesen jen tak, že byl držen nadsmyslovými bytostmi jako vznášející se nad Zemí a teprve poté mu byl postaven skrytý hrad, grálský hrad na Montsalvatu. Ale současně byla také k tomu připojena představa, že se člověk může přiblížit k tomu, co jsou zázraky Svatého Grálu jenom neschůdnými cestami. Potom neříkali mudrci: „Šedesát mil měří okruh, který má člověk absolvovat po neschůdných cestách, jestliže chce dospět k divům Grálu“ nýbrž říkali mnohem esoteričtějším způsobem jaká vlastně je tato cesta ke „Svatému Grálu“ potom říkali: „Ach, tito lidé Evropy, ti nepřicházejí ke Svatému Grálu, neboť cesta, kterou mají jít, aby přišli ke Svatému Grálu. ta je tak daleká jako cesta od narození až do smrti, a teprve, když lidé dospívají k smrti, když prodělali cestu pro Evropu neschůdnou, která se rozprostírá od narození až k smrti, tepne potom se ocitají u grálského hradu na Montsalvatu.“ To bylo v podstatě esoterické tajemství, které bylo žákům sdělováno. Bylo sdělováno žákům - protože ještě nastala doba, ve které by lidé mohli vidět jasným vědomím, jak může být opět nalezený duchovní svět - bylo sdělováno žákům z tohoto důvodu, že oni mohli přijít k posvátnému grálskému hradu jen v jednotlivých záblescích světla. Ale zvláště hluboce jim bylo vštěpováno, že se mají tázat, že ve vývoji lidstva nadešla doba, v níž člověk, když se netáže, to znamená, když nevyvíjí své nitro, když ze sebe samotného nehledá impuls pravdy, když zůstává pasivním, že nemůže dospět k prožívání svého Já. - Neboť člověk musí nalézt své Já na základě své fyzické organizace. A toto Já se musí vlastní silou opět vyšvihnout, aby se vidělo tam, kde toto Já bylo viděno dokonce ještě v starší době řecké civilizace, v nadsmyslových světech. Já se musí zpočátku opět pozvednout, aby se poznalo jako nadsmyslové.

Lidé v dávném Orientu viděli to, co se odehrávalo v jejich astrálním těle a spatřovali v tomto astrálním těle důsledek minulých pozemských životů. Proto hovořili o karmě. V Řecku byla již tato představa zastíněna. Řekové vnímali

světové jevy už jen astrálně ztemnělých způsobem. Proto také hovořili již neurčitě o osudu, o „fátum“. Toto nazírání na osud, na fátum, je jen zeslabením, ochromením plné konkrétní představy' dávného Orientu o procházení lidí opakovanými pozemskými životy, jejichž následky se instinktivně projevovaly v prožívání astrálního těla, takže se mohlo hovořit o karmě, která se vy tvářela v opakovaných pozemských životech, a jejíž následky zde potom byly v astrálním prožívání.

Nyní se postoupilo na Západě k prožívání Já. Ale toto prožívání bylo zpočátku vázané na fyzické tělo. Toto prožívání Já bylo do sebe egoisticky uzavřené. Toto prožívání Já žilo zpočátku v temném vědomí, dokonce v něm byl silný impuls k nadsmyslovým světům, žilo v temném vědomí, a Parsival, který' putuje ke Svatému Grálu, je líčený jako člověk s temným vědomím. Musíme zcela chápat, že když Mithrův kult se šířil z východu na západ, ze západu by l odkázaný zpět, protože nebyl pochopen. Neboť ten, kdo „seděl na býkovi“ zde, kdo měl být vítězem nad nižšími silami, ten spatřoval sám sebe jako vzházejícího z nižších sil. Jestliže západní člověk viděl Mithru sedícího na Býkovi, tak tuto bytost nechápal, neboť tato bytost nemohla být tou, kterou Já získávalo jako pocity a prožitky ze své fyzické organizace. Pochopení pro tohoto Mithru sedícího na býkovi pomíjelo a dohasínalo.

Můžeme říci: To vše se muselo stát, neboť Já muselo prožívat svůj impuls ve fyzické organizaci. Já se muselo pevně upoutat na fyzickou organizaci. Ale nesmí ustrnout v tom, že se ve fyzické organizaci cítí pevně. Bylo to mohutná reakce na poklady moudrosti Orientu, když se na Západě stále víc a více směřovalo k tomu, co se vyvíjí z čistého fyzického. Tato reakce zde musela být. V Evropě se také sebralo všechno možné, aby se tato reakce učinila velmi silnou. Ale tato reakce se nesměla vztahovat na duchovní úsilí déle než několik staletí. Potom přišla nová duchovnost, ale duchovnost abstraktní, duchovnost sublimovaná, duchovnost filtrovaná a to od první třetiny 15. století.

Lidé se chopili fyzické astronomie, také fyzické medicíny a museli mít zprvu tento impuls, tento podnět na základě tohoto fyzicky pociťovaného impulsu Já. Ale to nesmí v evropské civilizaci dále ustrnout, nechce-li se tato evropská civilizace ocitnout v zániku. A síly zániku jsou zde již dostatečně, zbytky, které mají být jen zbytky, ty máme poznávat jen jako zbytky. Pohledme jen, jak právě nejmoudřejší theologie - často jsem to zdůrazňoval - ztratila možnost pochopit Krista, jak stále víc a více dospívala k tomu, aby Krista Ježíše „prostého muže z Nazaretu“ 4 °jak se v materialisticky uspořádaném panování na základě římanství ztrácela stále víc a více žijící duchovnost. pomocí níž se

skutečně může člověk přiblížit k mystériu na Golgotě. A pohledíme na to, co je zevní. co ale nechce pronikat k člověku. A pohledíme jak následkem této vědy vznikají v sociálním životě impulsy, které chtějí zavádět jen lidský fyzický řád. a které nechtějí pronikat lidské fyzické uspořádání tím, co je božsky-duchovními, nadsmyslově duchovními principy.

Přitom je to vždy jen takové, jako kdyby v lidských duších, v některých lidských duších zůstal jednotlivý záblesk světla. Když se paprsek z toho, co ještě stále v nich žije z tohoto astrálního. smísí s tímto Já, potom dostávají takové záblesky světla, a to náleží k nejpůsobivějším jevům novější Evropy, kdy vidíme, jak sem z Východu září mohutné napomínání v náboženské filozofii, v náboženské filozofii Solovjeva,⁴¹ řekl bych, ponořené do východní dávné atmosféry, jak sem září něco z toho, že musí proniknout do pozemského sociálního řádu, nadsmyslově-duchovního. Vidíme takto, jak tento Solovjev sní o jakémsi Kristově říši. Muže snít o této Kristově říši, protože poslední zbytky astrálního subjektivního prožívání prozařujícího Já jsou ještě v něm. Postavme si vedle těchto snů o prokřesťanstvém státu, postavme si vedle toho to, co bylo nyní zavedené na Východě s odmítnutím duchovna to, co v sobě skrývá jen síly zániku to je nesmírný kolosální kontrast! Svět by musel být upozorněn na takový kolosální kontrast. A kdybychom již dnes měli dostatečný odstup, abychom tyto věci viděli. postavili bychom na jednu stranu toho, kdo žádá prokřesťanstvých stát, prokřesťanstvých sociální útvar, Solovjeva, pohlíželi bychom na něho jako na někoho, kdo byl podnícen ještě orientální podstatou a vrhl jaksi poslední jiskru do této tuhnoucí Evropy, aby ji z tohoto hlediska oživil. Mohli bychom potom klidně postavit k sobě cara Mikuláše nebo jeho předchůdce a cara Lenina, neboť to že žvaní rozdílně do světového vývoje lidstva, to v podstatě neznamena rozdíl mezi nimi. Ale důležité je jen to, co v nich žije jakožto síly utvářející svět, a zde žije v Leninovi totéž co v ruském carovi, zde není v podstatě žádný zvláštní rozdíl. Je samozřejmě obtížné orientovat se v těchto silách, vzdouvajících se křížem krážem, zasahujících z dávné doby do evropské civilizace. Je zde nejprve bouřlivé vlnění a je třeba hledat pevný směr. Tento pevný směr se nemůže najít jinak, než tak, že se Já pozvedne k duchovnímu chápání světa. V duchovním chápání světa musí být znovuzrozený křesťanský impuls. To oč se usilovalo pro zevní svět první třetiny 15. století, o to se musí usilovat pro člověka, neboť celý člověk musí být pochopen na základě světa. Na poznání světa a poznání člověka se musí nahlížet jako na harmonii. Vývoj Země musíme chápat v metamorfózách. Musíme vidět dřívější vtělení naší Země, ale nesmíme pohlížet na pramlhovinu

starého Saturnu bez lidí. Ale naopak musíme pohlížet na starý Saturn, staré Slunce a starý Měsíc jak byly prostoupeny činností lidských bytostí, musíme pohlížet na to, jak dnešní utváření lidské bytosti vzniklo z utváření dřívějších metamorfóz planety Země, jak bylo již v těchto dřívějších vtělení naší planety činné utváření člověka. Musíme poznávat člověka ve světě a z tohoto poznání člověka ve světě může tak opět vyrůstat poznání mystéria na Golgotě. Lidé se musí učit chápat, proč je kolem hradu Svatého Grálu neschůdná krajina, proč je neschůdná cesta mezi narozením a smrtí. A když pochopíme proč je tato cesta neschůdná, když pochopíme, že se na této cestě cítí na základě fyzické organizace, když lidé pocítí, jak nemožná je pouhá fyzická astronomie, když pocítí, jak nemožná je pouhá fyzická medicína, potom si budou razit sami cesty, potom budou vnášet do tohoto až dosud neschůdného života mezi narozením a smrtí něco, co vzniká vlastní duševní prací člověka. Z materiálu duše a samotného ducha se musí vytvářet nástroje, které se stávají rýčí pro ono pole, které musí být polem duševním, jež vede k hradu Svatého Grálu, k tajemství chleba a krve k naplnění slov: „To konejte na moji památku.“ Neboť je zapomenuta tato památka, nevědomým se stalo to, co žije v těchto slovech: „To konejte na moji památku.“ Neboť to konáme na památku velkého okamžiku na Golgotě, když chápeme, že v symbolu chleba, to znamená toho, co se vyvíjí ze Země synthézou kosmických sil, a když chápeme, že rozumíme světu v kosmologii a astronomii opět produchovnělé, a učíme-li se chápat člověka z toho, co je jeho extrakt, což je to, kdy v něm bezprostředně zasahuje duchovno, když chápeme mystérium krve. Prací na nitru lidský ch duší se musí nalézt cesta ke Svatému Grálu. To je úkol poznání, to je úkol procitání. To je ale také úkol, který je v současnosti v nejširším rozsahu nenáviděn.

Neboť to co lidé v sobě v západní civilizaci vyvíjejí na základě toho, že stojí ve výchově Já, to je především touha zůstat vnitřně duševně pasivním, nenechat si dát ze světového bytí to, co by mělo duše vést kupředu. Aktivní uchopení duševních sil. v nitřní prožívání, které nemusí být ovšem hned okultním vývojem, ale prožíváním duševna vůbec, to je to, co nechce lidstvo v Evropě, které chce pokračovat v tom, co bylo pro bezprostředně předcházející období samozřejmé: vývoj Já, který ale vede do nejhrubšího egoismu, do nejslepější zuřivosti instinktů, když se to rozšíří na svou dobu. Tento pocit Já se nejprve odebral, poté co překročil svůj časový úsek, do nacionálních šovinismů: a objevuje se u nacionálních šovinismu. z nacionálních šovinismů se vynořují duchové, kteří chtějí udržet cestu k Svatému Grálu neschůdnou.

Je ale přece povinností učinit vše, co může být učiněno, aby byly lidské duše vyzvány k aktivitě jak v oblasti poznání tak v oblasti sociální. Ale proti takové výzvě se právě obracejí všechny síly, které jsou naplněné nenávisť vůči této aktivitě duše. Copak nebyli lidé dost dlouho vychováni k tomu, aby říkali: „Máme pohlížet jako na něco kacířského, na vlastní práci duše, abychom se osvobodili od viny, máme mocně vyvíjet vědomí hříchu a viny, protože nemáme pokračovat kupředu skrze sami sebe, ale máme být spasení v pasivitě Kristem“?

Poznáváme ale špatně Krista, jestliže ho nepoznáváme tak, že on je onou světovou silou, která se s námi zcela sjednocuje teprve tehdy, když se k němu propracováváme otázkami, neboli vnitřní aktivitou. A všude vidíme dnes vyrůstat z konfesí, z teologie, z těch, kteří byli s teologií vždy spojeni, z vojenství, z vědy, všude vidíme dnes povstávat ony mocnosti, které chtějí cestu aktivity zatarasit.

Že je tomu tak, na to jsem musel dlouhou dobu poukazovat a po dlouhou dobu jsem musel znovu a znovu říkat: Co vyrůstá jakožto odpůřčí mocnosti, to se bude stávat stále silnějším a silnějším a až dodnes se to naprosto splnilo. A není možné dnes říkat, že toto nepřátelství dosáhlo svého vrcholu. Toto nepřátelství ještě zdaleka svého vrcholu nedosáhlo. To nepřátelství má silnou organizující sílu ve spojování všeho, co je sice ve skutečnosti určené k zániku, co ale ve svém zanikání může pro jistou dobu zadržet to, co pracuje se silami vzestupu. A vůči tomu jsou síly, které pracují pro aktivitu duší, dnes slabé. Jsou slabé ony síly, které chtějí na základě pojmání duchovního světa učinit síly vzestupu silami vlastní duše. Svět přijal ahrimanský charakter. Neboť muselo nastat, že Já, potom co se zakotvilo ve fyzicku, když se potom nepozvedne v pravou dobu k duchovnímu pojmání sebe sama jako duchovní bytosti, že potom zůstane-li ve fyzicku, bude uchopené ahrimanskými mocnostmi. A toto uchopení ahrimanskými mocnostmi, to můžeme vidět v tom, že se - jakkoli málo si to chtějí ospalé duše přiznat - dnes všude uplatňuje přímo náklonnost ke zlu. Náklonnost ke zlu lze přece zřetelně vnímat právě v onom způsobu boje, který je například vedený proti anthroposofické duchovní vědě a proti všemu co s touto duchovní vědou souvisí. Z nešpinavějších kaluží je bráno to, čím dnes bojují proti anthroposofické duchovní vědě osobnosti, které se ve světě těší vědecké nebo theologické vážnosti. Neptají se na pravdu, ale pohlízejí jen na to, která pomluva se těmito osobnostem více líbí, která pomluva jim může být sympatičtější, je to silná posedlost lidstva silami zla, láskou ke zlu. A kdo dnes neumí počítat s touto láskou ke zlu, s tímto stále

větším a větším narůstáním právě této lásky ke zlu v boji proti anthroposofické duchovní vědě, ten v sobě nebude moci vyvíjet citění, poznání toho, co ještě vše vytáhne do boje jakožto odpůrci síly a mocnosti. Po léta hovořím o tomto stále větším a větším narůstání. A i když se zpočátku nedosáhne ničeho jiného než zřetelného pocitu o tom, potom musí být přinejmenším tento zřetelný pocit, který je přece jen také jistou mocí, udržován. Musíme pohlížet do světa, jak nás dnes obklopuje, a musíme hledět střízlivým pohledem na to, co je vlastně dané něčím takovým jako tyto špinavosti, které se nyní vynořují u našich protivníku a které činí dojem tím větší, čím kalnější jsou kaluže, z nichž pocházejí.

Je již zapotřebí, abychom se seznámili s touto zvláštností, která bude vy stupovat stále víc a více s touto láskou ke zlu, a abychom se nekochali ospalým způsobem vždy znovu a znovu omluvnými důvody, že prý jsou protivníci o těchto věcech přesvědčeni. Věříte vůbec, že v takovém člověku, jako je ten, kdo vystoupil jako nejnovější odpůrce proti anthroposofické duchovní vědě, věříte, že v něm vůbec existuje možnost vnitřní síly přesvědčení? - Neexistuje v něm vůbec možnost nějaké síly přesvědčení. Jedná na základě zcela jiných podkladu. A je to již, řekl bych, vychytralý trik hledat právě v tomto směru, hledat způsob, jak nahlížet na věci, způsob, který' spočívá v tom, že je protivník klamán. Kdy je člověk lepším vojevůdcem? Když může protivníka lépe klamat! Když se ale bude přenášet tento princip na způsob boje o pravdu, potom je tento boj bojem lži. personifikované lži proti pravdě. A musíme se seznámit s tím, že tento boj personifikované lži proti pravdě je schopen všeho, že bude to, co jsme se snažili a snažíme získat zejména jako vnější odpory. abychom našli v civilizaci nositele pravdy, že on nám to bude chtít vzít. Není vůbec přehnané říci: Co zde je jako „waldorfská škola“ atd.. jako tato stavba vůči tomu je ve světě největší, nejzákladnější touha nám to vzít! A když vůči tomu pozorní a nevyvineme-li dokonce ani cit vůči tomu jaký celkový ráz má způsob tohoto boje, potom zůstáváme právě spícími dušemi, potom vůbec nemůžeme s vnitřní bdělostí uchopit to, co chce prýštit z anthroposofické duchovní vědy.

V podstatě neměl vlastně vůbec nastat okamžik, kdy užasneme, že se odpůrci mohli stát takovými, neboť to se mohlo dávno vidět. A dnes stojíme naprosto pod vlivem dojmu, že máme příliš málo osobností. které jsou aktivními nositeli anthroposofického duchovního proudu. Všeobecně je dnes mezi lidmi snazší působit silou a mocí a bezprávím než svobodou. Ona pravda, která má být zvěstována anthro- posofickou duchovní vědou, ta smí počítat jen se svobodou lidí. Musí nacházet ty, kteří se ptají. A nesmíme vůbec říkat: Proč

nemá tato pravda v sobě jen působením božsky-duchovní moci sílu duše přinutit? To ona nechce, to ona nemůže. Ale protože ona bude, ať činí cokoli, pohlížet na vnitřní svobodu, na svobodu člověka vůbec jako na něco co je nedotknutelné. Má-li člověk přijít k anthroposofické duchovní vědě svým úsudkem, musí být člověkem tázajícím se, musí se sám přesvědčit v nejnjitřnější svobodě úsudku. Mají se mu říkat slova o duchovní pravdě. přesvědčit se musí ale on sám. Má-li být spoličinným v sociálním životě, tak to musí činit na základě nejnjitřnějšího impulsu svého srdce. Lidmi kladoucími si otázky se musí stát ti, kteří náležejí v pravém slova smyslu k anthroposofické duchovní vědě.

Co vidíme na straně protivníků? Nevěřte, že se zde organizačně spojují jen ti, kteří jsou nějak jednostranní v nějakém vyznání. Nikoli, ve Stuttgartu se káže v jednom katolickém kostele: „Jděte na přednášku pana von Gliecha¹⁴, neboť tím můžete posílit své katolické duše, můžete přemoci protivníky svých katolických duší!“ A katolické duše přicházejí, katolický generál von Gleich koná přednášku a uzavře ji Lutherovou písní! Krásné sjednocení z té i oné strany, odpůrci se organizačně spojují! Nejde o to. aby byli nějak jednotní ve své víře, ve svých míněních.

Nám ale jde o sílu, abychom pevně stáli na pudě, kterou jsme poznávali jako správnou. Ano. nebude opomenutý žádný pokus, aby tato půda byla podkopána, tím si můžeme být jisti. Musel jsem to ještě jednou vyslovit právě v souvislosti s pozorováním průběhů evropské civilizace. neboť je nutné, aby přinejmenším vznikl úmysl pevně se postavit na onu pudu, kterou musíme poznávat jako správnou. A je nutné, abychom se mezi sebou neoddávali takovým oblíbeným ilusím o nepřátelství. které směřují k tomu, aby nám podkopávali půdu. Je na nás. abychom pracovali tak usilovně. jak to jen jde. a kdyby měla být půda podkopána a my spadli do té trhliny, potom by museli být naše dosavadní práce taková, aby našla svou cestu světem. Neboť to co zde nyní vystupuje. to jsou poslední záškuby zanikajícího světa, ale tento svět může také ještě, i když jsou to jen poslední záškuby, tlouci kolem sebe jako zuřivec. člověk může pod tímto zuřivým mlácením kolem sebe ztratit svůj život. Proto se musí přinejmenším poznávat z jakých impulsů se děje toto zuřivé mlácení kolem sebe. Malými prostředky se ničeho nedosáhne, musíme apelovat na to. co je velké. Snažme se, abychom byli schopni vyrovnat se s takovými apely!

Musel jsem toto vsunout, aby se vycítilo, že stojíme v důležitém rozhodujícím okamžiku, a že je třeba zvážit, jak máme nalézt sílu, abychom obstáli.